

Valamennyi klasszikus legény

A filológia virtusa

(E.R. Curtius könyvéről)

*Par ma foi! il y a plus de quarante ans
que je dis de la prose sans que j'en
susse rien*

*Mindannyian 1913-ban éltünk, anélkül,
hogy tudtuk volna*

Esterházy P.

1. Az ardennes-i sűrű erdőben Orlando egy *pálmafára* (*palm-tree*) szegezte szerelmes üzenetét, majd kicsit később, az erdő egy más helyén, birokra kelt az *oroszlánnal* (*lioness*). Álnok testvérét mentette meg így, aki nem késik megtérni, s az ájult Orlando véres kendőjével Rosalindához siet egy *olajfákkal* (*olive-trees*) szegett *kis majorba*. Pálma, olajfa és oroszlán bőséggel akadt a messzi északon már a 12. századtól kezdve. *Shakespeare* készen találta s *még majdnem épségben* a latin szerelmi költészet egzotikus faunáját és flóráját. A századelő egyik precíz német tudósa azonban értetlenül jegyzi meg, hogy az oroszlánok emlegetése teljességgel értelmetlen az Alpoktól északra, s a közép-

kori természetkép nagyfokú tisztázatlanságát jelzi. Pedig bizonyos, hogy az oroszlának semmi köze a természetképhez, mert az *un lion d'antiquité*, azaz *Róma ajándéka*. Alcuin verse pl. Aachen környékén inti a vándort, hogy oroszlánoktól és tigrisektől menekedjék. Nincs itt sem másról szó, mint az antik retorika és költészet tájképeinek irodalmi hagyományáról, talán *Ovidius verhenyős sárga oroszlánjairól* (*fulvi leones*). Hiba, ha az értelmezésben elhagyjuk az irodalom területét. Ezt tette a tudomány akkor is, amikor Ekkehart költői áldását (*Benedictiones ad mensas*) a legegyszerűbben - *ad litteram*- közvetítette, mint a St. Gallen-i kolostor kultúrtörténetileg nagyon becses étlapját. A következő, immár *tökéletes* képét rajzolta tehát az étkezésnek: a barátok először többféle sós kenyeret ettek, aztán legalább egy-egy hal-, szárnyas-, hús- és vadfogás következett szósz, főzelék, vagy akármely körítés nélkül, erre tejet ittak és sajtot kaptak. Lepényt és tojást tálaltak ezután erős fűszerekkel, mártásokkal és mézzel, ehhez ecetet ittak jókedvvel (*sumamus leti gustum mordentis aceti*), a komoly kultúrhistorikusok szerint nyilván apéritifnek a következő fogás elé. Ugyanis hüvelyek kerültek még az asztra, gyümölcs és délgyümölcs, valamint gyökérfélék. A szomjúságot különféle borokkal enyhítették, majd sörrrel, legvégül vízzel. Az étlapon füge is szerepel, ehhez a kiadó újabb tudós jegyzetet fűz: „Jóllehet a füget Németországban is megtelepítették, de népi eledelként sohasem honosodott meg. Mindenesetre a St. Gallen-i kolostor ezt a gyümölcsöt is délről szerezte be”. Az utókor – tudományos komolysággal – *itt is* illetéktelen területre tévedt. Mindjárt az első fogásnál gyanakodhatunk ugyanis: a kenyér a mediterraneum közkedvelt tápláléka volt, s a 9. században nem is igen terjedt el távolabb. Bizonyítják ezt a korai, jórészt még az *interlineáris* eljárást követő német bibliafordítások: a *kenyér* (*panis*) helyett más, érthetőbb megoldást kerestek, mint pl. a *bilib* (*Beileib*, a testem szükséglete), avagy később *das Nützliche*. Az ilyen s hasonló érvek mindazonáltal kicsinynek bizonyultak amellett, hogy a *Benedic-*

tiones csak azokat az ételeket említi, amelyekt *Sevillai Szent Izidor* híres kompilációja, az *Etymologiarum sive originum libri viginti* pontosan felsorolt. Ekkehart tehát *versbe szedett lexikográfiát* közvetít, nem pedig étkezési szokásokat.

2. Ostoba tételek nélkül persze nem is lehetséges tudományos kutatás. Az állatok s növények világát rendszerezni kell, s aki csak erre figyel, a hiedelmeket befogadó primitív gondolkozással magyarázhatja az oroszánok, tigrisek idegen helyeken való felbukkanását. Nem feltétlenül jut az eszébe, hogy a *locus amoenus*, ahol együtt pihen a pásztor s az oroszán, topográfiailag nem határozható meg. Az is menthető, ha esetleg egy költői szöveg *valóság*tartalmát akarjuk csak észrevenni, s forrásértékében bízunk. Sokkal nagyobb a veszély akkor, ha a tudomány *gonosszá* válik. *Erns Robert Curtius* leginkább ettől döbbsent meg, s féltette a szélsőségre képes német szellemet (*Deutscher Geist in Gefahr 1932.*). Az európai közös hagyományokra figyelő anyaggyűjtését bizonyosan ez a döbbsenet határozta meg. Azidőben formálta módszerét, (s még 16 évig építette anyagát), mikor *Bergson* is nyilván legnehezebb filozófiai problémájával néz szembe. Nem választotta, de találkozott vele. *Lezárja utunkat. Nem marad más számunkra, mint legyőzni az akadályt, avagy többé nem filozofálni.* Curtius igazolást kap, s mintákat keres. *Toynbee* és *Troeltsch*. Ők eléggé bizonyították neki, hogy a tudományok terepének kiszélesítése *reális, sürgető általános* kérdés, ám ugyanakkor *megoldható*. Ha a történetiséget nem érvényesítjük, Európa csak *geográfiai megjelölés*, ugyanaz, ami Metternichnek Itália volt. Sajnos azonban nem szoktunk ilyen gondolkodáshoz. Mert hogyan is tanítják a történelmet Custius idejében a német iskolákban? Régóta változatlanul: először 16 óra a császárokról szól (négy a szászokról, öt a Salier-, hét a Staufer-házról). Ezután négy óra a keresztes háborúkról, ugyanennyi *Németország belső fejlődéséről és szellemi életéről*. A késő-középkori német történelem (1254 – 1517) tizenegy óra, az egész történelem emel-

lett csak kilenc órát kap: egyet Franciaország (987 – 1515), egyet Anglia (871 – 1485), egyet Spanyolország (711 – 1516), kettőt a fölfedezések s négyet az itáliai reneszánsz. A deformálódott történelemkép *európaizálása ma politikai követelmény*. Curtius határozott programja ez, s ha könyvéről beszélünk, vagy ha elmarasztaljuk historizmusát – miként meg is tettük – ezt a kellemetlenül szomorú (mert politikai) szempontot bizony sehogy sem kerülhetjük meg. Az ostoba gonoszság *lezárta útját*, s neki is csak két végletes lehetősége maradt. De meg tudta írni Európaiságát, s a büszke Sorbonne, az első egyetem értette ezt: ő lett a legelső német, akit a háború után, 1954-ben díszdoktorává fogadott.

3. *Der liebe Gott steckt im Detail*. Aby Warburg mondta Curtiusnak nagyon fontos. Kitüntetett helyeken idézi, könyve elején s az Epilogusban. A *filológia* feladatáról s lehetőségeiről van szó. Az európai irodalom 26 évszázadában a *filológia* csak a *civis Romanus* engedi tájékozódni. Ebben a státuszban *több tucat, vagy több száz támpontot nyerhetünk*. A pontok eme rendszerét vonalkákkal összekötve figurák rajzolódnak ki, amelyek aztán – így vezet az analízis a szintézishez – beláttatják velünk, hogy a középkort csak az antikvitással s az újkorral való kontinuitásában lehet megítélni. Ez a terep az *intelligible field of study* (Toynbee), vagyis az *európai irodalom maga* (Curtius). Persze lehetnek olvasók, akik ebből a képből mármost a népnyelvű szöveget hiányolják. Ezeknek a címet is ajánlja elolvasni: *Europäische Literatur und lateinisches Mittelalter* (1948).

A század közepén a könyvet már lefordították angolra, spanyolra, portugálra, olaszra és franciára. Magyar kiadása nincs.